

Scolars sursilvans en in camp a Scuol

Quest'emna passentan 47 uffants da la Cadi lur vacanzas communalas a Scuol en Engiadina.

5

La vita a Beijing ord optica sursilvana

Dapi intgin temp viva Lisa Dermont da Rueun en la vischinanza da Beijing en China e rapporta.

11

DIE SÜDOSTSCHWEIZ

LA QUOTIDIANA

Redacziun: Via comerciala 22, 7007 Cuiria, tel. 081 920 07 10, fax 081 920 07 15

Turisssem: La qualità da la sporta in mera

■ (anr/fa) Causa la crisa da l'euro restaran las destinaziuns turisticas in Grischun ed in Svizra eir a lunga vista plü charas co lur concorrenza i'ls oters pajais da las Alps. Perquai ha lantschà l'UET il «Program qualità Grischun». Daspö ses ons es in Grischun in trais-cha la refuorma da las structurass turisticas. Il punct principal es la fuormaziun da destinaziuns turisticas plü grondas, las DMO's. Ingon ha lantschà l'Uffizi chantunal per economia e turisssem (UET) sco masüra accompagnanta da la refuorma il «Program qualità Grischun»: Il böt

da quel es da sensibilisar als turistikkers, als partenaris sco p. ex. ils hoteliers e'ls butiers, sco eir als cusgliers cumünals per l'importanza da la qualità da la sporta turistica: «Noss predschs in Svizra sun oramai plü ots co quels da noss concurrents illas Alps», disch Niculin Meyer da la DMO Engiadina Scuol Samignun Val Müstair, «e güstifichar predschs plü chars as poja be scha las sportas sun da buna qualità.» A Sent ed a Tschier guardan perirts in chosa scha quai es eir il cas pro las sportas localas.

> PAGINA 9

August Brändle prepara il material per ils proxims participonts d'in cuors.

FOTO H. HUONDER

Lavar aur – in'attracziun

DA HANS HUONDER / ANR

■ Dapi rodund 20 onns ei la tscherca d'aur els flums sisum la Surselva in'attracziun. Onn per onn attira quella activitad era biars turists. Che quei ei aschia ei buc il pli davos era il meret dad August Brändle. Avon 16 onns ha el anflau el Rein da Medel in «nugget» cun ina peisa da 48,7 grams, il pli grond toc ch'era vegnius cattaus en Svizra entochen lu. La propaganda sedada grazia a quella scoperta sensaziunala ha purtau ad el il num «Gold Gusti». El ha nezegiau la situaziun ed oz viva el pli u

meins da ses cuors per entschiveders ed avanzai. Entochen 2000 personas beneventa el onn per onn sper sia tenda a Mustér/Fontanivas instruend e surdond a quellas il material necessari per haver success ell'aua. Sia purschida vejn nezegiada en special da turists, mo era da gruppas sco classas da scola che serendan per quei intent sisum la Surselva. Schegie ch'ei vejn lavau intensivamein aur dapi biebin 20 onns el contuorn da Mustér vejn ei aunc adina anflau in ni l'auter garnin.

> PAGINA 3

Rinforzar igl intern

Igl «Engihuus» a Valendau avon la realisaziun

DA GIUSEP VENZIN / ANR

■ In vitg ella Surselva da vart dretga dil Rein sefa si. Valendau cun in maletg dil vitg da muntada naziunala lai renovar la casa «Engihuus» ed ha inoltrau ier la damonda da baghegiar. Igl architect Gion A. Caminada da Vrin planisescha la renovaziun dalla casa ed il baghetg niev construius vidlunder. Sco ils responsabels da Valendau Impuls, Martin Pfister e Walter Marchion, han puntuau ier, tucca la filosofia digl architect da renun la noda. Quel vul crear loghens e quei vulan era ils dus umens che s'engaschan pil svilup resistant dil vitg. Rodund 10 000 uras han els ed ulteriuras personas prestau lavur voluntaria en favur dil niev project ed els han ensem duas tiarzas dils 3,5 milliuns ch'ei drova per realisar lur finamira. La casa veglia, denton buca da valeta historica, duei mantener il maletg existent ed era egl intern duei vegnir manteniu schi bia substanza sco pusseivel. Mo aschia contonschien ins las finamiras dalla uniun, ha Walter Marchion detg. La casa sper la fontaunalein duei daventar in center dil

La renovaziun dalla casa «Engihuus» a Valendau (enamiez) duei esser finida il 2014. La gronda part dils daners ei avon maun e la damonda da baghegiar inoltrada.

FOTO G. VENZIN

vitg cun ustria e sala e cun nov stanzas da hosps. Igl engaschi duei numnadamein era caschunar creaziun da valur e scaffir plazzas da lavur. Mo aschia seigi

ei pusseivel realisar pli tard ulteriurs projects. – La vischnaunca da Valendau dumbra entuorn 300 habitonts. Cun 74 encunter nov vuschs han ils vischins

approbau la fusiun cun Stussavgia, Tenna e Versomi. La fusiun va en vigur l'entschatta 2013.

> PAGINA 5

Jürg Wasescha: En expert digl intsches rumantsch

■ (anr/gns) Jürg Wasescha da Savognin è cun corp ed olma cantadour, organist e dirigent. Da nov è el er expert e vign a piglier sot la marella igls chors tar festas da cant. A Schaffusa è el sto da curt per l'amprema geda an chella funcziun e pudia valetar gist 12 chors. Cun Jürg Wasescha dereiva puspe eneda en expert da cant or digl intsches rumantsch.

Igl gioven expert declera er tgi aint igl avigneir vigna vurdo pi bagn tar igls chors schi cantadours e cantadouras cantan ordafora. Daple peisa survign tar igls experts er la disciplina digls chors sen tribuna. I dat anc oters aspects tgi igls omens digl rom peglian pi bagn sot la marella.

> PAGINA 7

En rom lateral tgi Jürg Wasescha ò tsharnia cura tgi el ò fatg la Scola ota da musica Lucerna è er sto igl sunar orgel.

FOTO G. N. STGIER

Prest tots on catto patrung per far igl amprendissadi

■ (anr/gns) Siva dalla scola superioura scumainza per mattas e mats ena ulterioura periodo dalla veta. Pi bagn detg scumainza cun far en amprendissadi la veta professionala. Da catter en li per far en amprendissadi è betg adegna schi simpel. Er betg simpel è da decider tge amprendissadi tg'ins less far. Digl 50 scolars dallas scolas

superiouras da Savognin, Casti e Filisour fon igls mats e las mattas gist 25 differents amprendissadis. Damaias ena vasta paletta da professiuns per igls giovens Surmirans e Surmiranas. An Val Alvra dattigl pero betg tants posts per far en amprendissadi scu an Surses.

> PAGINA 7

Gist tar las mattas è en amprendissadi mercantil anc adegna fitg popular.

FOTO G. N. STGIER

40028

9 771424 749004

Servetsch d'abunents e da distribuziun: tel. 0844 226 226 mail: abo@suedostschweiz.ch

Reconquistar la cuminonza

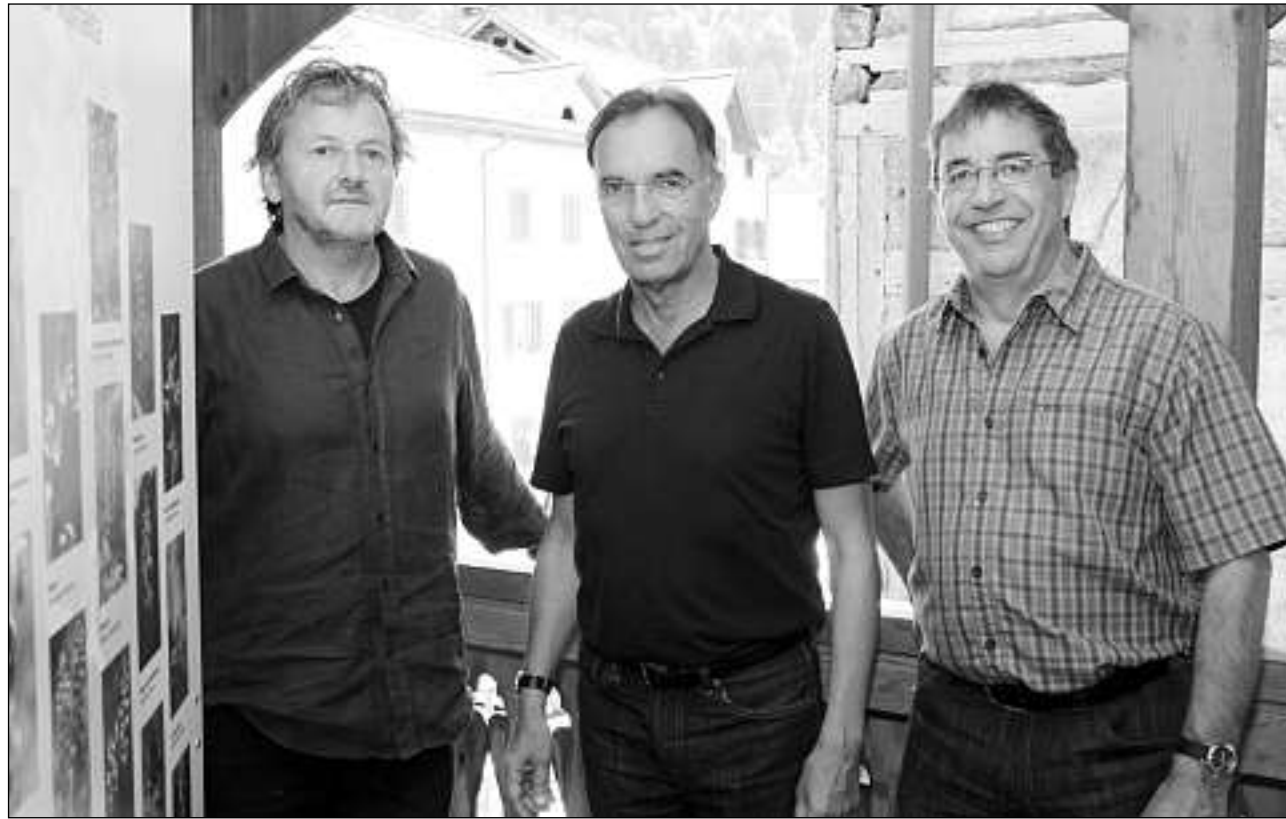
Impuls Valendau ha inoltrau la damonda da baghegiar pil project «Engihuus»

DA GIUSEP VENZIN / ANR

■ **Paucs auters vitgs en Surselva se-stentan pil manteniment dil vitg sco Valendau. Il maletg dil vitg all'entrada dalla Surselva ei da muntada naziunala. Ton la qualitat sco la quantitat dils baghetgs historics ei extraordinaria e quels baghetgs duein vegnir renovai ed adattai als basegns dil temps.** Meins historics ei igl «Engihuus» sper la fontauna da lenn enamiez il vitg, la casa ha denton ina funcziun centrala per Valendau. Ier ha la Fundaziun Valendau Impuls inoltrau la damonda da baghegiar pil project elaborau da *Gion A. Caminada* da Vrin. Il baghetg da bunamein 500 onns vegn renovaus e cumpletaus cun in baghetg niev e duei daventar in center per la communitad. La finanziaziun dils rodund 3,5 milliuns francs ei segirada per duas tiarzas. 900 000 francs ha igl Agid svizzer per la muntogna contribuui. Pil rest dalla finanziaziun ha la fundaziun lantschau ina acziun «En Ruum für Valendas». Interessents han la caschun da finanziaziun ina dallas 15 localitads.

Cumbinaziun d'in baghetg niev cun in vegl

Ier sera ha Gion A. Caminada presentau il project surluvrau digl «Engihuus» el rom dalla sisavla ediziun dils Dis da musica Valendau. La casa veglia ed il clavau annex duein vegnir transformai en in center dil vitg cun 300 habitonts. En collaboraziun culla Tgira da monuments Grischun seigi il project madirs per far la damonda da baghegiar, ha *Martin Pfisterer*

S'engaschan per la communitad da Valendau. Da seniester: Gion A. Caminada, Martin Pfisterer e Walter Marchion.

FOTO G. VENZIN

ran constatau. Il giurist a Berna ei president dalla fundaziun e conpossessur d'ina part dalla Casa Marchion agl ur dil vitg ost. Quella casa ei in dils pli marcant baghetgs a Valendau.

Il baghetg planisau da Gion A. Caminada ei ina cumbinaziun d'ina construcziun nova cun il baghetg existent. La stalla sper casa vegn spazzada en favur dil baghetg niev che funcziuna sco sala da magliar per 50 persunas ni ina sala da

cultura per varga 80 persunas. Sco Martin Pfisterer ha detg s'adattescha la creaziun architectonica pretensiusa el coc historic dil vitg. La casa vegn transformada en in hotel cun nov stanzas e duei crear plivalur el vitg che noda ina digren dils menaschis purils.

Aspects economics, socials, culturals ed estetics

Igl architect da renum ha nezegiau la

caschun da presentar il project da muntada culturala a moda filosofica. «Il vitg sco purtader dalla cuminonza ei in sistem ordvart cumplex», ha el constatau. El meglier cass dettien en quei sistem aspects economics, socials, estetics e culturals in equilibr. «Sch'ina part croda naven, vegnan las relaziuns internas interruttas ed era las relaziuns anovians piardan l'impurtonza.» Gion A. Caminada ha criticau ten-

denzas ella architectura che respectan buca la communitad e che sedrezzan mo anovians. «Hierarchias internas e segns characteristics ch'ei per la communitad e sia funcziun impurtonts vegnan tralasciai.» In baghetg autonom vegli esser art e negligeschi savens il liug. L'impurtonza culturala cumplexa degenereschi denton.

Igl architect da Vrin ha numnau la sfida da Valendau da reconquistar ina part dalla communitad piarsa enten sviluppar il liug. Ina architectura cun quella pretensiu seigi negina utopia. Ella sestenti per igl equilibr denter ils eveniments banals ed extraordinaris.

Gion A. Caminada ha appellau alla solidaritad denter las regiuns urbanas e ruralas. «Mo ella autonomia eis ei pusseivel da mantener bunas relaziuns denter las differentas regiuns.»

In vitg activ

Dapi entgins onns s'engascha Valendau Impuls en favur d'in svilup persistent. Walter Marchion ei vicepresident dalla fundaziun ed era il meinafatschenta dall'uniun. Cul sustegn dall'uniun eis ei gartegiau da tener la stizun dil vitg e la fatschada dalla «Türralihuus», ina dallas casas historicas el center, ei restaurada. Culla organisaziun dils Dis da musica dat ei la stad empau veta. Entras la realisaziun dalla «Engihuus» sco center spera Walter Marchion da saver dar aunc dapli impuls al vitg ed alla regiun. Dil niev project spetga el dapli contact cun hosps da vacanzas e creaziun da valur.

■ NOS LECTURS RAPPORTAN

«Allegra, hai hai e quist es nos bal»

47 affons, 8 menaders e 3 responsabels per la cuschina passentan dapi la dumengia vargada lur vacanzas comunablas a Scuol ella bial'Engiadina Bassa. Il camp vegn organisau mintg'onn dalla fundaziun «Tür auf – mo vinavon» per scolarets ord la Cadi dalla 1. entochen la 5. classa. Tgi sa tgei che l'Engiadina Bassa sa porscher als Sursilvans ch'ei disai cun ina Val plitost lada e temperaturas sur 25 grads durant la stad. Las spetgas eran grondas. Plein meraviglias han ils participonts bandunau la dumengia il tren a Scuol e recognoscau il bi vitg da Scuol. E pilver, la cuntrada dall'Engiadina Bassa empermetta a nies camp in'jamna plein aventuras e nus sesentin cheu egl jester sco da casa.

Il medem lungatg sco ils indigens

Surstai ch'els hosps da vacanzas discuo-

ran tuttenina il medem lungatg sco ils indigens da Scuol ein ils participonts dil Camp Cadi 1 vegni beneventai ella casa da vacanzas Quellenhof a Scuol. La dimora dils pignets ord la Surselva ei situada el centrum dil bi vitg da Scuol. Quei lubescha il contact cun pign e grond da Scuol e perfin mintgaton ina sgarada cu ei va per parter il bal da ballapei culs indigens. Pia «quist es nos bal» tuni meinsvart sil plaz avon casa.

Guids da muntogna

Il camp 2012 ei dedicau al motto guids da muntogna. Aschia ha la viseta durant il gliendisdis dil parc da sugas «Sur En» buc astgau muncar. Naturalmein che nus essan disai da reiver per preits e cuolms entuorn. Mo surmuntar ils impediments el parc ha tuttina duvrau empau curascha. Ils affons ein vegni confruntai cun reiver,

sugas, rollas, scalas, pendicularas ect. Per quels participonts dil camp che scargan il fein cun las cranas da fein els menaschis d'agricultura ei quei stau fatschenta da mintga di, mo auters han stuiu bandunar la zona da confort e palpar la zona nunenconuschenta, quella da panica. Il gliendisdis havein nus era gudi il bogn aviert da Scuol e giugau ina partida minigolf.

Tura cun velo e viseta a Guarda

Il mardis han ils guids da muntogna dallas classas 4 e 5 fatg ina tura cun velo naven da Puntraschna a Zernez. In strapaz da 32 kilometers, ina prestaziun nundetga e buc in che havess ughegiau da tugnar. Quei seigi tuttina aunc pli bi che far fein las rontgas dils davos praus casa ni schubergiar la rulotta, han different affons manegiau! Magra prestaziun communiche in nus dallas menadras *Lilian* e *Rita*. Talas han priu encunter igl agid d'in electrobike. Als lecturs da quella reportascha stat ei liber da valetar quei agir.

Ils guids da muntogna pli pigns dallas classas 1 entochen 3 han visitau la senda digl Ursin a Guarda. Aschia han els empriu l'impurtonta historia d'Ursin ch'ei presents en numerus cudischs d'affons. Ils guids pigns ein ussa preparai sco ambassadurs digl Ursin e quei en moda cumpetenta e simpatica d'informar la populaziun dalla Surselva sur dils fatgs digl Ursin cun sia plumpa a Guarda.

Excursiun el Parc Naziunal

La tabla da flip chart cul cuntegn dil program dalla mesjamna pretendia da pachetar il sacados sco suonda: Calzers aults, caultschas cuortas, soccas schubras, il cunti da sac cun moni mellen, la giacca da plievgia ed il mèl d'aviuels. Il cuntegn tradescha gia l'aventura dalla mesjamna. Ier mesjamna han ils guids da muntogna visitau il Parc Naziunal cun tut las specialitads d'in parc. La scolaziun da guid pre-

tenda cumpetenza dil fatg e per emprendre d'enconuscher il secutener dils animals el Parc, e specialmein quel digl uors, havein nus engaschau 2 rangers che han menau nus durant 6 uras pil Parc entuorn. Il dus rangers han lu era brigliau cun cumpetenza dil fatg sco era cumpetenza sociala e procurau ch'els giuvens guidas da muntogna han tedlau las historias cun bucca e nas. La flora, la fauna e surtut ils animals dil Parc han schau anavos als participonts nunemblideivlas regurdientschas. Fertion che mintga participont haveva precautamein priu mèl d'aviuels el sacados havein nus giu negin inscunter cugl uors M13. Quei deplorin nus lu insumma buc.

Spasseggiada en Val d'Uina

Oz gievgia ei previu da far ina spasseggiada ella muntogna, numnadamein ella

Val d'Uina, la senda da cuntrabanda. Tala senda era pli baul in'impurtonta via da commerci e colligiava l'Engiadina Bassa cul nord dall'Italia. Per detagls supplichein nus ils lecturs da spitgar entochen sonda nua ch'els guidas da muntogna san raquintar a vus persunalmein ils schabetgs dils dus dis restonts el camp.

La bun'atmosfera el camp oblighescha alla fin da nossa reportascha d'engraziar a tut ils voluntaris, sponsurs e donaturs sco era alla fundaziun «Tür auf – mo vinavon» che sestentan onn per onn pil beinreussir dil camp.

Impressiuns ein veseivlas sut www.campscadi.ch. Per oz salidein nus tut las lecturas e tut ils lecturs da La Quotidiana e giavischin a Vus in bi di.

Per ils menaders: *Maurus Tomaschett*

Scolars dalla 1. entochen la 3. classa sils fastitgs d'Ursin a Guarda.

FOTOS MAD

La grupa da velo dalla 4- e 5avla classa durant ina pausa silla tura da velo denter Puntraschna e Zernez.